

Ба Шурои диссертсионии 6D.KOA 012  
дар назди Донишгоҳи давлатии тичорати  
Тоҷикистон (734061, ш. Душанбе, кӯчаи  
Дехотӣ 1/2 )

## ТАҚРИЗИ МУҚАРРИЗИ РАСМӢ

ба диссертатсияи Давлатов Насимҷон Сайдаҳтамович дар мавзуи  
“Ташаккул ва рушди фазои мусоиди соҳибкорӣ дар Ҷумҳурии  
Тоҷикистон” барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои иқтисодӣ аз  
рӯйи ихтисоси 08.00.06 – Иқтисодиёт ва идоракунии тибқи самтҳои  
фаъолият (08.00.06.06 – Иқтисодиёти соҳибкорӣ)

1. Мутобиқати диссертатсия ба ихтисосҳо ва самтҳои илм, ки аз  
рӯйи онҳо диссертатсия ба ҳимоя пешниҳод шудааст. Диссертатсияи  
тақризшаванда аз рӯйи Шаҳодатномаи рӯйхати ихтисосҳои илмии KOA назди  
Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (08.00.06.06. - иқтисоди соҳибкорӣ)  
мутобиқ буда, ба фаслҳои зерини он мувофиқ аст: 1. Инкишофи назария ва  
методологияи соҳибкорӣ; 3. Қонуниятҳо ва тамоюли рушди соҳибкории  
ҳозиразамон; 5. Таҳқиқи чараҳои соҳибкорӣ дар ягонагии унсурҳои асосии  
он: шахсӣ, иқтисодӣ, ташкилию идоракунии; 8. Танзим ва дастгирии давлатии  
фаъолияти соҳибкорӣ; 16. Ҳавасмандкунии намудҳои гуногуни фаъолияти  
соҳибкорӣ; 24. Соҳибкории инфиродӣ ва таъмини рушди он.

Мубрам будани мавзуи диссертатсия. Таҷрибаи ҷаҳонӣ муайян  
мекунад, ки фаъолияти соҳибкорӣ асоси иқтисодиёти ҳар як давлат буда,  
барои рушди он як қатор мушкилотро бартараф кардан лозим аст. Зеро дар  
шароити имрӯза, яъне рушди муносибатҳои иқтисоди бозорӣ таъмини  
рушди устувори иқтисодиёти ҳар як кишвар, аз ҷумла мамлакатаи мо,  
бевосита ба фаъолияти самарноки бахши хусусӣ, соҳибкорӣ ва ҷалби ҳарчи  
бештари сармоя, заминаи асосии онро таъмини фазои соҳибкориву  
сармоягузори ташкил медиҳад вобастагии амиқ дорад.

Бинобар ин, Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон рушди бахши хусусӣ,  
соҳибкорӣ ва сармоягузориро бо дарназардошти нақши муҳим доштанишон  
дар ҳалли масоили иқтисодиву иҷтимоӣ яке аз воситаҳои асосии ноил  
гардидан ба ҳадафу вазифа ва нишондиҳандаҳои мақсаднок муайян намуда,  
ташаббускори ҳалли масъалаҳои марбут ба дастгирии соҳибкорӣ мебошад.

Зеро айни замон, 80 дарсади истеҳсоли молу маҳсулот ва 70 дарсади  
шуғли аҳоли бевосита аз ҳисоби бахши хусусӣ, ҳамчун қувваи пешбарандаи

рушди кишвар таъмин мегардад, ки далели возеҳу равашани нақши ин бахши муҳим дар таъмини рушди устувори иқтисодиёти мамлакат мебошад.

Пешбинӣ гардидааст, ки дар заминаи таъмини иштироки фаъоли бахши хусусӣ ва соҳибкорон дар маҷмуъ панҷ соли минбаъда, яъне дар давоми солҳои 2026-2030 нишондиҳандаҳои макроиқтисоди муътадил нигоҳ дошта шуда, дар ин замина ҳаҷми ММД накамтар аз ду баробар ва ҳиссаи табақкаи миёнаи аҳоли то 50 фоиз афзоиш ёфта, сатҳи камбизоатӣ то 10 фоиз кам карда шавад.

Азбаски аз ҳаҷми умумии маблағгузори раванди амалисозии ҳадафу вазифа ва нишондиҳандаҳои мақсаднок, аз ҷумла дар «Стратегияи миллии рушд барои давраи то соли 2030» пешбинӣ гардида, 46,3 дарсад ва «Стратегияи рушди «иқтисоди сабз» барои солҳои 2023–2037» 40,4 дарсадаш бевосита ба бахши хусусӣ рост омада, бар зами ин, зиёда аз 93 дарсади истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ ва қариб 90 фоизи истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ дар кишвар бевосита, аз ҳисоби бахши хусусӣ ва соҳибкорӣ таъмин мегардад, аз ин ру, мо чунин мешуморем, ки расидан ба нишондиҳандаҳои зикргардида ва дар ин замина муътадил нигоҳ доштани нишондиҳандаҳои макроиқтисодӣ дар мамлакат бевосита ба рушди бахши хусусӣ, соҳибкорӣ ва мунтазам беҳтар намудани фазои мусоиди алоқаманд аст.

Бо ин мақсад ҳоло, дар заминаи ислоҳоти фарогир, ҳамаи захираву имкониятҳо ҷиҳати беҳтар намудани фазои соҳибкориву сармоягузори сафарбар гардида, дастгирии рушди фаъолияти соҳибкорӣ ҳамчун муҳаррики иқтисодиёт, аз ҷумлаи самтҳои асосии фаъолияти сохтору мақомотҳои дахлдори давлатӣ қарор дошта, дар ин самт пайваста чораҷӯӣ карда мешавад.

Дар натиҷаи мунтазам амалӣ гардидани тадбирҳои мушаххас шумораи субъектҳои соҳибкорӣ дар мамлакат мунтазам зиёд гардида, соли 2025 386,7 ҳазор ададро ташкил намуда, ки ин нисбат ба солҳои қабли зиёд мебошад.

Бо вучуди он, ки дар нишондиҳандаҳои рушди бахши хусусӣ, соҳибкорӣ ва ҷалби сармоя тамоюлҳои мусбат ба назар расад ҳам, вале сифати рушди он, бахусус бо дарназардошти вазъи зудтағйирёбанд ва пешгӯйинашавандаи ҷаҳони муосир, инчунин авф гирифтани рақобатҳои шадиди тижоративу иқтисодӣ миёни кишварҳо ҳанӯз қоньқунанда набуда, дар ин ҷода ҳоло ҳам мушкилоту масъалаҳои зиёди ҳалталаб, баъзе аз онҳо дар рисолаи илмӣ баён гардидаанд, ҷой дорад.

Ба андешаи мо, чунин вазъи ҷойдошта тақозо менамояд, ки ба масъалаи дарёфти роҳу усулҳои боз ҳам беҳтар намудани фазои мусоиди соҳибкорӣ, ки

хамчун мавзуи кори диссертационӣ муайян гардидааст, пайваста дар талаош бошем ва дар ин самт корҳои илмию таҳқиқоти ро ба роҳ монем.

Чунки тибқи таҳлилҳо ҳоло дар самти ташаккул ва рушди фазои мусоиди соҳибкорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон як қатор мушкилот ва масъалаҳои мубрам вучуд доранд, ки ҳаллу фасли онҳо иҷрои таҳқиқоти илмиро талаб менамоянд.

Аз ин нуқтаи назар, интихоби мавзуи рисолаи диссертационӣ муҳим ва саривақти ба ҳисоб рафта, таҳқиқот дар ин соҳа, ба манфиати кор хоҳад буд. Зеро раванди татбиқи босамару мақсаду вазифҳои дар доираи стратегия ва барномаҳои давлатӣ муқаррагардида, бахус саноатикунонии босуръати кишвар, таъсиси коргоҳу корхонаҳои мучаҳҳаз бо технологияи инноватсионӣ, ташкили ҷойҳои нави корӣ, истеҳсоли маҳсулот, кор ва хизматрасониҳои босифату рақобатпазир, коркарди ашёи хоми ватанӣ то маҳсулоти ниҳии дорои арзиши баланди иловашуда ва дар маҷмуъ коҳиш додани вобастагии мамлакат аз таъсири омилҳои берунӣ, бешубҳа ба рушди соҳибкорӣ, ишқишофи бахши хусусӣ ва ҷалби сармоя вобаста мебошад.

### **3. Дарачаи наwgонии натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада ва нуқтаҳои илмие, ки барои ҳимоя пешниҳод мешаванд:**

Наwgонҳои илмии таҳқиқоти диссертационӣ аз асоснокунии ҷанбаҳои назариявӣ методологии фазои мусоиди соҳибкорӣ, барссии вазъи муосир ва дар ин асос, таҳия ва пешниҳоди самтҳои таъмини фазои мусоиди соҳибкорӣ дар кишвар ба ҳисоб рафта, аз муқарротии зерин иборат мебошад:

– дар асоси омӯзиши адабиёту сарчашмаҳои гуногуни илмӣ нақш ва аҳаммияти фазои мусоиди соҳибкорӣ дар низомии иқтисоди бозорӣ ҳамчун як омили муҳимми рушди иқтисоди миллӣ баррасӣ гардида, дар ин самт муаллиф иброз медорад, ки дар шароити шиддат гирифтани рақобатҳои тижоративу молиявӣ дар самтҳои минтақа ва ҷаҳон таъмини рушди иқтисоди миллӣ ва рақобатпазир гардонидани он бевосита ба рушди соҳибкорӣ ва ҷалби сармоя вобаста буда, ҳамзамон муаллиф зимни таҳқиқи асосҳои назариявӣ функционалӣ ва хусусисияҳои соҳибкорӣ исбот намудааст, ки фаъолияти соҳибкорӣ ин амалу иқдомест, ки бо таваккали хоҷагидорӣ ҳам радиф буда, истифодаи оқилонаи захираҳои иқтисодии маҳдудро ҷиҳати ба даст овардани даромад ва афзоиш додани сармоя талаб менамояд, ки ин боиси дастгирӣ аст;

– нишондиҳандаҳои рушди фаъолияти соҳибкорӣ ва шароити заминҳои ифрасохтори он таҳлил гардида, ба ин васила тамоюли рушди субъектҳои соҳибкорӣ аз рӯи шаклҳои фаъолият, раванди хусусигардонии амволи давлатӣ, корхонаҳо аз рӯи шаклҳои моликият бо истифода аз усулҳои таҳлилий динамикӣ ва муқоисавӣ таҳқиқ гардида, дар ин замина аз

ҷониби муаллиф бо дарназардошти мушкилоти ҷойдошта, бо ҳам беҳтар сабуктар намудани сарбории андоз, пешгирии иқтисоди пинҳонӣ ва тақвияти шарикӣ давлат бо бахши хусусӣ ба мақсад мувофиқ доништа шудааст. Ҳамзамон, зимни таҳқиқ заминаҳои ҳуқуқии институтсионалии мусоидаткунанда ба рушд ва фазои соҳибкорӣ дар мамлакат барасӣ гардида, бо роҳи таҳлилӣ муқоисавӣ низоми институтсионалӣ, меъёриву ҳуқуқии танзимкунандаи фазои соҳибкорӣ дар кишвар ва меъёрҳои байналмилалӣ дар ин самт арзёбӣ гардидааст;

– зимни барасии ташаккули асосҳои институтсионалӣ ва заминаҳои меъёриву ҳуқуқии фазои соҳибкорӣ се давраи раванди фароҳамсозии фазои соҳибкорӣ дар мамлакат таҳқиқ гардида дар ин замина зарӯрати идомаи ислоҳот вобаста фароҳамсозии заминаҳои меъёриву ҳуқуқӣ ва тақмили механизми муқоламаи давлат бо бахши хусусӣ асоснок карда шуда, дар ин ҷода муаллиф ба ҳулосае омадааст, ки ҳалли масъалаи баёнгардида, ба боз ҳам кам гардидани монеаҳои сунъиву маъмурӣ ва дар беҳтар гардидани фазои соҳибкориву сармоягузорӣ мусоидат хоҳад кард;

– дар заминаи таҳияи концепсия, моделсозии иқтисодиву риёзӣ ва самтҳои рушди соҳибкорӣ ва беҳтар намудани фазои он, мушкилоту масъалаҳои ҳалталаби фазои соҳибкориву сармоягузорӣ дар санадҳои стратегияи мамлакат пешбинӣ гардида, нишон дода шуда, дар ин зимн бо дарназардошти рақобати минтақавӣ гузаронидани ислоҳоти институтсионалӣ доир ба ҷалби сармоя ва беҳтар намудани фазои соҳибкорӣву сармоягузорӣ ба зарӯр шуморида шудааст. Тавассути таҳияи муодилаи регрессионӣ дараҷаи таъсири истеҳлоли мол, кор ва хизматрасониҳо, ҳаҷми маҳсулоти саноатӣ ва сармояи асосӣ ба ММД ошкор карда шудааст. Дар баробар ин, самтҳои зерин: мунтазам арзёбӣ намудани фазои соҳибкорӣ, баҳусус дар сатҳи минтақаҳо, фароҳам овардани шароити мусоид чихати таъмин ва дастрасии соҳибкорон ба захираҳои қарзиву молиявии имтиёзнок, иттилотӣ зарӯри, инчунин рушди бозорӣ қоғазҳои қиматнок, тақвияти низоми рақамикунонӣ ва инфрасохтори молиявӣ аз ҷумлаи масъалаҳои муҳим арзёбӣ гардида, дар ин самт муаллиф ба ҳулосае омадааст, ки ҳалии масъалаҳои зикргардида ба боз ҳам беҳтар гардидани фазои соҳибкориву сармоягузорӣ дар кишвар мусоидати комил хоҳад кард.

#### **Нуктаҳои асосии Ҳимояшаванда:**

– дар заминаи омузиши адабиёти илмӣ муайян намудани нақш ва аҳаммияти илмию назариявии фазои мусоиди соҳибкорӣ дар шароити ташаккули низоми муносибатҳои нави иқтисодӣ бозорӣ;

– зимни гузаронидани таҳлили динамикӣ мушаххас намудани тамоюлҳои муқоисавии шароитҳои рушди баҳши хусусӣ, бо таъкиди нақши омилҳои ҳуқуқӣ, молиявӣ ва маъмурий дар Тоҷикистон;

– бо дарназардошти таҳлилҳои миқдорӣ ва сифатӣ, инчунин баррасии назариявӣ амалӣ асоснок намудани зарурияти тақмили механизми ҳамкории муассисаҳои давлатӣ ва баҳши хусусӣ ба рушди фазои муҳити соҳибкорӣ;

– асоснок намудани самтҳои афзалиятноки рушди фазои соҳибкорӣ ва сиёсати иқтисодӣ, аз ҷумла рушди инфрасохтор, дастгирии соҳибкории хурду миёна ва ҷалби сармоягузориҳои мустақим.

#### **4. Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия зикршуда:**

Мақсади таҳқиқот аз омӯзиши асосҳои илмию назариявии рушди фазои мусоиди соҳибкорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва асосноккунии роҳҳои тақмили заминаҳои меъёрӣ, иқтисодӣ ва институтсионалии он ҷиҳати баланд бардоштани самаранокии фаъолияти баҳши хусусӣ ва ҷалби сармоя ба иқтисоди миллӣ иборат мебошад.

Асосноккунии хулоса ва тавсияҳои илмию амалии кори диссертатсионӣ баёнгари он аст, ки ки муаллиф асарҳои бунёдии олимони иқтисодии ватанию хориҷиро дар соҳаи назариявии таъмини рушди соҳибкорӣ истифода бурда тавонистааст.

Баҳодиҳии диссертатсия нишон дод, ки татбиқ ва тасдиқи ҷанбаҳои методӣ ва тақлифу тавсияҳои ироа гардида имкон медиҳанд, ки маҷмуи ҷорабиниҳо вобаста ба ташаккул ва рушди фазои мусоиди соҳибкорӣ аз рӯйи самтҳои иқтисодӣ ва меъёрию ҳуқуқӣ таҳия карда шаванд.

Муқаррароти асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ метавонад, барои тақмили санадҳои меъёриву ҳуқуқии танзимкунандаи рушди соҳибкорӣ, ташаккули инфрасохтори боз ҳам беҳтар намудани фазои мусоиди соҳибкорӣ, ташкили курсҳои кӯтоҳмуддати омӯзиши сайёр ҷиҳати инкишоф ва тақмили донишу маллакаи соҳибкорон, таҳияи ва тақмили барномаву стратегияҳои марбут ба соҳаи таҳқиқ дар минтақаҳои ҷумҳурӣ истифода шаванд.

Баъзе аз хулосаҳои асосӣ ва пешниҳодҳои, ки дар диссертатсия оварда шудаанд, имкон дорад, ки дар раванди таълим барои омодакунии мутахассисон марбут ба соҳаи таҳқиқ, инчунин дар курсҳои кӯтоҳмуддати тақмили ихтисоси роҳбарон, кормандон ва мутахассисони баҳши иқтисодиёт истифода шаванд.

Заминаи иттилоотии таҳқиқоти илмиро дастурҳо, суханрониҳо ва Паёмҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат,

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маҷлиси Олӣ, Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, маълумоти Агентии омори назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кумитаи андози назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Маркази конунгузории назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон маводҳои нашрияҳои даврӣ, маводҳои конференсияҳо, натиҷаҳои таҳқиқотӣ шахсии муаллиф ташкил додаанд. Илова бар ин, дар рисолаи илмӣ маълумоти сохтору мақомотҳои дигари давлатӣ ва созмонҳои байналмилалӣ марбут ба соҳа истифода гардидааст.

Дар раванди таҳқиқот, аз усулҳои гуногуни илмӣ, аз ҷумла таҳаввулотӣ-таърихӣ, институтсионалӣ, усулҳои умумиилмӣ диалективӣ-мантиқӣ, таҳлил ва синтез, муқоисанамой, таҳлили корелятсионӣ, амсилабандии иқтисодӣ-риёзӣ, инчунин усулҳои гузаронидани назарсанчиҳо истифода шудаанд.

Шиносоӣ бо қор нишон медиҳад, ки муаллиф бо адабиёти илмӣ доир ба мавзӯи таҳқиқот қор кардааст, мустақилона далелҳои омориро вобаста бо мақсади таҳқиқот ҷамъ оварда, қорқард намудааст.

#### **5. Аҳамияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия бо нишон додани тавсияҳо**

Хулосаҳо ва тавсияҳои дар қори диссертатсия ироа гардида, аз барассии асосҳои илмиву назарияви ташақули фазои мусоиди соҳибқорӣ ва дар асно таҳияи тақлифу тавсияҳои илмиву амалӣ доир ба таъмини рушди фазои соҳибқорӣ кишвар иборат буда, натиҷаҳои илмӣ дар диссертатсия маҳфузбуда, метавонанд татбиқи амалии худро дар низоми идоракунии самти соҳибқориву сармоягузорӣ пайдо кунанд.

Аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот дар он зоҳир мегардад, ки тақлифу тавсияҳои пешниҳодгардида дар баргараф намудани мушкилоту монеаҳои маъмури дар ин замина ба боз ҳам беҳтар намудани фазои соҳибқорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мусоидат хоҳад кард.

Хулоса ва тавсияҳои илмиву амалии қори диссертатсиониро мумкин аст, ки дар таҳияи барномаҳои давлатии рушди соҳибқорӣ, тақмили санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, тақмили сиёсати давлатӣ дар самти беҳтар намудани фазои соҳибқорӣ истифода гарданд.

Ҳамчунин, қорқард ва тақлифу тавсияҳои илмӣ диссертант имкон дорад, ки дар ҷараёни таълим, баҳусус фанҳои “Асосҳои соҳибқорӣ”, “Сармоягузорӣ”, “Микро ва Макроиқтисодиёт”, инчунин “Иқтисоди миллӣ” истифода карда шаванд.

**Сохтори кори диссертатсионӣ** гузориши мақсаду вазифа, натиҷагирӣ ва мантиқии алоқамандии далели он аст, ки муаллиф масъалаҳои гузошташударо дарк намуда, ҷанбаҳои ташаккул ва рушди фазои мусоиди соҳибкоро илман асоснок намояд.

Диссертатсия аз муқаддима, тавсифи умумии кор, се боб, хулоса рӯйхати адабиёт иборат буда, муҳтавои он дар 184 саҳифаи нашри компютерӣ баён гардидааст, ки шомили 19 ҷадвал, 19 расм ва 13 диаграмма мебошад.

**Дар муқаддима** аҳамияти таҳқиқот асоснок гардида, ҳадаф ва вазифаҳо, предмет, объект, заминаҳои илмию назариявӣ, амаливу методологӣ муайян карда шудааст.

**Дар боби якуми диссертатсия** – «Асосҳои илмию назариявии ташаккули фазои мусоиди соҳибкорӣ» дар заминаи таҳлилу баррасӣ ва арзёбии мунаққидонаитаҳқиқоти илмии олимону донишмандони кишварҳои гуногун, мавриди таҳқиқ қарор гирифта, адр ин замина нақш ва ҷойгоҳи соҳибкорӣ дар низоми иқтисоди бозорӣ, моҳияти фазои мусоиди соҳибкорӣ ва асосҳои методии арзёбии фазои мусоиди соҳибкорӣ муайян карда шудааст.

Дар ин асос, муаллиф, ба хулосае омадааст, ки мушаххасии мафҳуми соҳибкорӣ дар заминаи концептуалӣ ва институтсионалӣ имкон медиҳанд, ки нақш ва ҷойгоҳи соҳибкорӣ дар шароити рушди муносибатҳои иқтисоди бозорӣ амиқ карда шавад. Ҳамзамон, зарурати таҳқиқи ҳамаҷонибаи ҷанбаҳои назариявии фаъолияти соҳибкорӣ асоснок намудааст, ки дар ин самт аввал бояд таърихи рушди афкори иқтисодӣ доир ба масъалаҳои соҳибкорӣ, хусусан офаридаҳои олимони соҳаи иқтисод, ки саҳми худро ба назарияи соҳибкорӣ гузоштаанд, ба инбат гирифта шуда, сатҳи муносири пешрафти илму техника ва муносибатҳои субъектҳои иқтисодӣ омӯхта, объективона арзёбӣ карда шаванд.

Муҳаққиқ соҳибкоро ҳамчун фарди дорои нерӯи солим ва рӯҳияи табиӣ соҳибкорӣ, ҷасорати амиқ, дарки тавозуни таваккал ва ғоидаву манфиат, инчунин ҳиссиёти пешбиникунӣ, нигоҳи охирибин, одоби хуби муошират, дарёфткунандаи роҳу усулҳои нав ва муҳимтар аз ҳама муносибати боварибахш тавсиф намудааст, ки ин боиси дастгири мебошад.

Диссертант мафҳуми фазои мусоиди соҳибкоро бо омилҳо ва шароитҳои иқтисодию иҷтимоие шаҳр додааст, ки барои ноилшавӣ ба самаранокии баланди фаъолияти соҳаҳои истеҳсолию хизматрасонӣ ва тичоратӣ мусоидат менамояд. Барои расидан ба ин самараи иқтисодӣ, мустақилияти фаъолият, коҳишдиҳии сатҳи хавфу хатари сармоягузорӣ,

кафолати ҳуқуқии масъулияти ҷонибҳо ва таъмини ҳавасмандии соҳибкоронро хеле муҳим донистааст.

Муаллиф дар кори диссертатсионӣ дуруст қайд кардааст, ки фазои соҳибкорӣ маҷмуи шароитҳои институтсионаливу инфрасохторӣ ва заминаҳои меъёриву ҳуқуқии шафофу пешбинишаванда ба ҳисоб рафта, бо коҳиш додани сатҳи хавфу хатар ва дигар мушкилоти ҷойдошта дар ин самт ҳавасмандии фаъолияти соҳибкориро ба сармоягузорӣ, инкишофи доираи фаъолият, воридоти техникаву таҷҳизоти муосир, ташкили истехсоли асосёба фа инноватсия таъмин менамояд.

Дар диссертатсия омилҳои дохиливу берунии таъсирасон ба фаъолияти соҳибкорӣ ва вобастагии унсурҳои таркибии он, инчунин тавассути гузаронидани назарсанҷӣ мушкилоту масъалаҳои ҳалталаби рушди соҳибкорӣ гардидааст.

**Дар боби дуюми диссертатсия** — «Вазъи муосир ва хусусиятҳои ташаккули фазои мусоиди соҳибкорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» ҳолати кунунӣ ва хусусиятҳои ташаккули фазои мусоиди соҳибкорӣ таҳлил ва дар ин заминатамоюлҳои рушди фаъолияти соҳибкорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, асосҳои институтсионалии рушди бахши хусусӣ, тақмили заминаҳои меъёрии ҳуқуқии фазои соҳибкорӣ ва ҷалби сармояи хусусӣ ба рушди соҳаҳои иқтисоди миллӣ мавриди таҳлилу барассӣ қарор дода шудааст.

Дар ин раванд, тадбирҳои стратегии дар бахши соҳибкорӣ ва сармоягузорӣ дар Тоҷикистон, ки барои давлатии бахши хусусӣ, эҷоди ҷойҳои нави корӣ ва заминаҳои инфрасохторӣ мусоидат мекунанд, нишон нишон дода шуда, зикр гардидааст, ки дар Тоҷикистон аз рузҳои нахустини истиқлоли давлатӣ ба ҳалли фасли масъалаҳои марбут ба соҳибкорӣ соҳибкорӣ ва дар маҷмуъ, иқтисодӣ таваҷҷуҳи хосса зоҳир гардида, бо ин мақсад як силсила санадҳои меъёриву ҳуқуқии танзимкунандаи соҳа таҳия ва қабул гардидаанд.

Муаллиф исбот намудааст, ки ҳоло бо вучуди дастоварҳои ҷойдошта, беҳтар намудани фазои соҳибкориву сармоягузорӣ то ҳанӯз ҳамчун масъалаҳои ҳалталаб мубрам боқи мемонад. Ҳамасола аз фаъолият бозмондани шумораи зиёди субъектҳои соҳибкорӣ, хусусан шахсони ҳуқуқӣ, ҳамчун пойдевори бахши хусусӣ, ки сабабу омилҳои гуногунро дар пай дорад, метавонад иботи ин гуфтаҳо бошад. Дар ин ҷода, муаллиф боз ҳам сабук кардани сарбории андоз, пешгирии иқтисоди ғайрирасмӣ ва тақвияти ҳамкориҳои давлат ва бахши хусусиро аз ҷумлаи самтҳои муҳим маънидод намудааст.

Ҳамзамон муаллиф ба хулоса омадааст, ки дар заминаи тақмили асосҳои институтсионалии рушди фаъолияти соҳибкорӣ ва фароҳамсозии фазои

мутобиқ шароите бояд фароҳам гардад, ки барои соҳибкорони ватаниву хориҷӣ нисбат ба шароити мавҷуда дар кишварҳои минтақа ҷолибтар бошад. Дар ин ҳолат, сармоягузориҳои бахши хусусӣ ба соҳаҳои иқтисоди миллӣ афзоиш ёфта, рақобатпазирии он таъмин мегардад.

Ҳангоми таҳқиқ рушди фаъолияти соҳибкорӣ ва валби сармоя дар беҳтар намудани сатҳу сифати зиндагии аҳоли тавассути таъмини рушди устувори иқтисодӣ, шуғли аҳоли ва истеҳсолоти ватанӣ муҳим арзёбӣ гардидааст

Ба андешаи муаллиф, яке аз омилҳои боздорандаи рушди босуръати соҳибкорӣ ин суръати татбиқи илоҳот дар соҳаи зери таҳқиқ қарор гирифта ба ҳисоб меравад. Дар самт, оқибмонии амалисозии ислоҳот нисбат ба талаботи вақт ба мушоҳида мерасад, ки ин ҳола ба рушду равнақи фаъолияти соҳибкорӣ монеа эҷод менамояд. Дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон бинобар муддати дароз идома доштани ташаккул ва рушди соҳибкорӣ марҳалаи сармоягунокунии соҳибкорӣ тӯл кашида истодааст. Аз ин лиҳоз, имкониятҳои дохилии рушди соҳибкорӣ вобаста ба маблағгузориҳои лоиҳаҳои сармоягузорӣ ва таъсиси корхонаҳои инноватсионӣ нисбатан заиф мебошад.

**Дар боби сеюми диссертатсия**— Самтҳои асосии таъмини фазои мусоиди соҳибкорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод гардида, тавассути моделсозии иқтисодию риёзии дурнамои нишондиҳандаҳои макроиқтисодӣ дар робита бо рушди бахши хусусӣ ва самтҳои афзалиятноки рушди фазои мусоиди соҳибкорӣ, пешниҳоди концептуалии оид ба рушди соҳибкориву сармоягузорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳия ва пешниҳод карда шудааст.

Муаллиф дар заминаи санадҳои стратегии амалкунанда таҳияи муқарроти концептуалии рушди соҳибкорӣ дар давраи миёна ва дарозмӯддатро дар кишвар ба мақсад мувофиқ шуморида, таъкид намудааст, ки амал дар истифодаи самараноки захираҳои табиӣ мамлакат, ҷалби ҳарчи бештари соҳибкорон дар раванди гузариш ба модели саноативу аграрӣ, фаъолсозии бахши хусусӣ дар ташкили ҷойҳои нави корӣ, коркарди ашёи хом, тақвияти истеҳсоли маҳсулоти ивазкунандаи воридот, баланд гардидани сатҳи ҳавасмандӣ ба ташкили фаъолияти соҳибкорӣ мусодати комил хоҳад кард.

Дар диссертатсия бо роҳи таҳияи муодилаи регрессионӣ дараҷаи таъсири истеҳсоли мол, кор ва хизматрасониҳо, ҳаҷми маҳсулоти саноатӣ ва сармояи асосӣ ба маҷмуи маҳсулоти дохилӣ, инчунин пешбинии дурнамои маҷмуи маҳсулоти дохилӣ, ва сохтори он, аз ҷумла ҳиссаи истеҳсоли мол, кор ва хизматрасониҳо, маҳсулоти саноатӣ, ҳиссаи бахусуси дар он,

сармоягузориҳои капитали, ҳамзамон сармоягузориҳои ғайридавлатӣ мӯйяну мушаххас карда шудааст.

Ҳангоми таҳқиқи боби мазкур муаллиф ибраз медорад, ки шароити мувофиқи ташаккулёбӣ ва рушди фазои мусоиди соҳибкорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонад боиси ғанӣ гардидани имкониятҳои бозор, таъмини бозорҳо бо молу маҳсулот, истеҳсоли маҳсулоти рақобатпазир, хусусан маҳсулоти воридотивазкунанда, ҷалби сармоя, ташкили ҷойҳои нави корӣ ва хизматрасонии босифат гарданд.

Дар хулоса натиҷаи таҳқиқоти диссертатсионӣ ҷамъбаст гардида, тақлифу тавсияҳо ҷиҳати таъмини рушди фазои соҳибкорӣ оварда шудаанд.

**6. Нашри натиҷаҳои диссертатсия дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ.** Муаллиф ҳангоми тайёр намудани таҳқиқоти диссертатсионӣ худ 11 мақолаҳои илмӣ, аз ҷумла 6 мақолаҳои илмӣ дар нашрияҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таъб расидаанд, ки ин ба талаботҳои “Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ”, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни 2021 сол таҳти №267 тасдиқ карда шудааст мувофиқат мекунад.

**7. Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссия.** Рисолаи илмӣ дар заминаи талаботҳои «Дастурамал оид ба тартиби барасмиятдарории диссертатсияҳо ва авторефератҳо барои дараҷи дараҷаҳои илмӣ, мақолаҳои илмӣ ва монографияҳои тақризшаванда» таҳия гардида, мубрамии мавзӯи таҳқиқот, дараҷаи таҳқиқоти мавзӯи илмӣ, робитаи таҳқиқот бо барномаҳо (лоиҳаҳо) ва мавзӯҳои илмӣ, мақсади таҳқиқот, вазифаҳои таҳқиқот, объекти таҳқиқот, мавзӯи таҳқиқот, навгониҳои илмӣ таҳқиқот, аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот, нуқтаҳои ба ҷимоя пешниҳодшаванда, дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳо, мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ, саҳми шахсии докталаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот, интишорот аз рӯи мавзӯи диссертатсия, сохтор ва ҳаҷми диссертатсия моҳияти диссертатсияро дар бар гирифта, асосҳои илмӣ ва амалии онро инъикос менамояд.

Автореферати кори диссертатсионӣ таркиби асосӣ, навгониҳои илмӣ ва мушаххасоти диссертатсияро тавсиф намуда, интишороти муаллиф дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқотро бо таҳияи муқаррароти назариявии ташаккул ва рушди фазои мусоиди соҳибкорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистонро ифода менамояд.

## **8.Эроду тавсияҳо барои беҳтар гардонидани сатҳи илмию назариявӣ ва амалии диссертатсия**

Дар баробари мавҷуд будани ҷанбаҳои мусбат дар диссертатсия баъзе норасоӣ ва камбудии низ ҷой доранд, ки ба инобат гирифтани онҳо сатҳу сифати рисолаи илмиро метавонад боз ҳам баланд бардорад:

1. Дар шакли диаграмма ё ҷавал нишон додани даромад, пардохти андоз аз рӯи шаклҳои фаъолияти соҳибкорӣ. Дар ин самт, маҷмуаи омории расмӣ инъикоскунанда вазъи соҳибкорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон амал мекунад;

2. Ба мафиати қор мебуд, агар дар қори пешниҳодгардида лоиҳаи механизми ташкили рейтинги миллии фазои соҳибкорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар асоси таҷрибаи як қатор давлатҳои пешсаф ва ҳолати воқеӣ дар кишвар аз ҷониби Шӯрои машваратии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба беҳтар кардани фазои сармоягузорӣ таҳия гардидааст ба инобат гирифта мешуд;

3. Хуб мешуд агар хулоса ва таклифу тавсияҳои ниҳии муаллиф, бахусус дар саҳифаҳои 52, 162,163 ва 164 овардашуда бо дарназардошти стратегия ва барномаҳои марбут ба соҳаи таҳқиқот дар кишвар амалкунанда боз ҳам асосноктар карда мешуд;

4. Муаллиф дар саҳифаҳои 86-87 қайд менмояд, ки шумораи соҳибқориҳои инфиродии барҳамхӯрда (тибқи шаҳодатнома) дар соли 2023-ум ба 59508 адад расида, нисбат ба соли 2015-ум 2,4 маротиба зиёд мебошад. Дар маҷмуъ, ҳиссаи соҳибқорони барҳамхӯрда дар муқоиса ба шумораи умумӣ 60,7 фоизро ташкил дода, ки ин раванд, хеле нигаронкунанда мебошад. Хуб мешуд агар дар инҷо баъзе сабабу омилҳои асосии аз фаъолият боз мондани субъектҳои соҳибкорӣ аз рӯи шаклҳои фаъолият нишон дода мешуд;

5. Ба андешаи мо, барои арзёбии дурусут ва дақиқи ҳар як масъала тамоюли нишондиҳандаҳо бояд як давраро дар бар гирад (нишон додани соҳо). Аммо ин ҳолат дар баъзе ҷадвалу диаграммаҳо рияо нагрдидааст. Ин вазъро дар саҳифаҳои 75; 86; 92; 93; 94 ва 112 мушоҳида намудан мумкин аст;

6. Ба андешаи мо, барои арзёбии дурусут ва дақиқи ҳар як масъала тамоюли нишондиҳандаҳо бояд як давраро дар бар гирад (нишон додани соҳо). Аммо ин ҳолат дар баъзе ҷадвалу диаграммаҳо рияо нагрдидааст. Ин вазъро дар саҳифаҳои 75; 86; 92; 93; 94 ва 112 мушоҳида намудан мумкин аст;

Аммо, эроду камбудихои баёнгардида ислоҳшаванда буда, бештар хусусияти тавсиявӣ доранд ва сатҳу сифати илмию назариявӣ ва амалии диссертатсияро паст накарда, мустақилияти муаллиф дар омода намудани онэҳсос карда мешавад.

### 9.Хулосаи чамъбасти

Диссертатсияи Давлатов Насимҷон Сайдахтамович дар мавзуи «Ташаккул ва рушди фазои мусоиди соҳибкорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.06 – Иқтисодиёт ва идоракунии тибқи самтҳои фаъолият (08.00.06.06 – Иқтисодиёти соҳибкорӣ)кори илмию таҳассусии баитмомрасида буда, ба талаботи пешниҳодгардидаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯй ва муаллифи он сазовори дараҷаи илмии номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси пешниҳодшуда мебошад.

#### Муқарризи расмӣ:

Сардори Раёсати таҳлил ва ояндабинии масъалаҳои соҳибкорӣ ва бахши хусусӣ Маркази тадқиқоти стратегии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Одиназода А.И.

Имзои Одиназода А.И. -ро тасдиқ мекунам  
Сардори шуъбаи кадрҳои Маркази тадқиқоти стратегии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон



Исроилова С.С.

Суроға: 734025, Тоҷикистон  
шаҳри Душанбе, х. Рӯдакӣ 89.  
тел: (+992- 221-32-54)  
e-mail: mts.tj

13.02.2026.